

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY
Sponsored by IBU

Ömer Lütfi Mete'nin Şiirlerinde Değiş Bilimsel Bir Araç Olarak Yinelemeler

Repetitions as a Phraseologism Tool in Ömer Lütfi Mete's Poems

Hasan Sağlam*

Abstract: Language is the main material of literary texts. All kinds of events, facts, situations, thoughts etc. in the text it is revealed through language. Therefore, in order to understand a text, it is first necessary to understand its language. Phraseologism, one of the theories that emerged for this purpose, is an important tool for understanding, analyzing and interpreting the language of any literary text. The arrangement of the texts, their purpose and their relation to reality determine their own language characteristics. Uses such as unconventional conciliation, semantic deviation, metaphor in poetry distinguish the language of poetry from the languages of other genres; makes the poetry language more difficult to understand. For this reason, the emphasis has been placed on the language of poetry in phraseology studies. Phraseologism examines texts in terms of language and meaning. It uses four criteria during the review: parallelism, repetition, precedence, and deviation. Among these, repetition is based on the repetition of certain parts in one or more verses and is mostly concerned with the structural features of the poem. The repetitions used in every period of Turkish poetry provide important opportunities for poets in terms of harmony and rhythm. In this study, the poems of Ömer Lütfi Mete, who has an important place in Turkish literature with his works in various genres, are discussed in terms of repetitions. Repetitions are used as they are named in linguistic terminology; phonological, semantic, morphological and textual repetitions. In our research, it was understood that the poet used repetitions in almost all of his poems, and even frequently used more than one type of repetition in a poem. However, since it is not possible to include all of the repetition examples in the study, it is contented to give a maximum of three examples from each type of repetition. The examples given are taken from the artist's poetry book named "Gülce" published in 2018.

Structured Abstract: Ömer Lütfi Mete; He has gained an important place in Turkish literature by giving works in many different genres such as novels, stories, essays, scenarios, and poems. Mete is an artist worth researching with his poems, many of which have been composed. The artist has a poetry book named "Gülce". There are 82 poems in total in his work divided into three sections as "Leyla Bahsi, Dünya Bahsi and Mevla Bahsi." We can say that Mete's national and mystical personality is reflected in his poems. Religion, Sufism, national feelings, love, and social criticism are the main topics he deals with in his poems. It is seen that the poet especially benefited from repetitions in the transfer of these issues that concern the society in general. This study aims to reveal to what extent and how repetition contributes to Mete's poetry in terms of structure and meaning.

* Öğr. Gör., Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Türk Dili Bölümü
Lecturer, Alanya Alaaddin Keykubat University, Turkish Language Department
ORCID 0000-0002-4039-6367
hasan.saglam@alanya.edu.tr

Cite as/ Atıf: Sağlam, H. (2021). Ömer Lütfi Mete'nin şiirlerinde deyiş bilimsel bir araç olarak yinelemeler. *Turkish Studies - Language*, 16(2), 1391-1412. <https://dx.doi.org/10.47845/TurkishStudies.50037>

Received/Geliş: 21 March/Mart 2021

Accepted/Kabul: 20 June/Haziran 2021

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 25 June/Haziran 2021

CC BY-NC 4.0

All the elements that make up the literary text are revealed through language. Therefore, in order to understand a literary text, it is necessary to understand the language first. From this point of view, linguists have developed many theories that approach language from various angles and try to analyze it with different methods. One of these theories is phraseology. Phraseologism studies all literary texts in terms of structure and meaning. Since the language of poetry has a more complex structure than the language of other genres, the language of poetry has been predominantly the subject of lexical studies.

The use of elements such as rhyme, measure, rhythm, repetition distinguishes the language of poetry from the language of other genres. Poetry language has the obligation to give a narrative that will last for pages in written language in one or a few lines. For this reason, the poet gives new meanings and connotation values to the words he uses; it has to bring words together in certain relationships. The expressive power and success of the poet emerges here.

Harmony and rhythm are important elements that make up the outer structure of poetry. Poets who want to maintain harmony and rhythm in their poems use various techniques such as meter, rhyme and repetition. The repetition is based on the repetition of specific parts in one or more strings. Repetitions used in every period of Turkish poetry provide important opportunities for poets in terms of harmony and rhythm, especially in today's poetry, where meter and rhyme are not used much. It gives smoothness to the structure of poetry. Repetitions that can be formed in the form of a sound, word, phrase, string or segment; It can find a place for itself in the whole poem in a different or similar way. It is inevitable that repetitions, which have such a wide place in poetry, will penetrate the meaning of the poem by exceeding the structural features. Repetitions play an important role in reinforcing and revealing the meaning.

His study was created by scanning the Gülce poetry book in terms of repetitions. Repetitions appear in Mete's poems sometimes in the form of sound repetitions, sometimes in the form of suffixes at the end of words, and sometimes in the form of words, phrases, strings or segments. It is understood from the examples given that these repetitions affect the poet's poems in many ways, such as providing structural order, creating harmony and rhythm, strengthening emphasis, making it easier to remember, revealing and reinforcing the meaning.

At least one of the repetition types was encountered in all the poems examined. This situation shows how important repetitions are in Mete's style. So much so that some of his poems are woven with different types of repetitions from beginning to end. For example, there are 12 types of repetitions in the poem named "Martyr's Epic". Mete even fitted two different repetitions to his poem "Ön Sızı", which consists of 2 strings and 8 words.

Repetitions are examined under the titles of phonetic, semantic, formal unitary and textual repetitions according to their formation characteristics.

Phonological repetitions not only contribute to the rhythmic structure of the poem by including elements such as assonance and alliteration in the poem in which they are used; He also contributed to the formation of a sound-meaning relationship in the poem by repeating the sounds appropriate to the content of the poem. In general, suffix and word repetitions were effective in the formation of phonetic repetitions.

The semantic repetitions seen in Mete's 5 poems, especially in the poems named "Yâr" and "Şehidin Destanı", were used in more than one place and became the main element in creating the harmony of these poems and shaping their fictions. In addition, the existence of semantic repetitions highlighted the meaning dimension of the language in poems; helped to establish the sound-meaning relationship as in phonetic repetitions.

It has been determined that formal unitary repetitions, which have different formation forms, are used in all poems examined. In fact, more than one morphology is found in 80 of 82 poems. The form units, which have such an intense use, left different effects on the harmony and meaning of the poems they were found in. In addition to creating harmony and rhythm in poetry, form units appear with functions such as emphasizing the poet's sensitivities in social issues, providing integrity of meaning, and establishing interest between different concepts. In addition, it draws attention as a usage that reveals, affects and strengthens the meaning. The repetition of the same concepts in the poem at certain intervals paved the way for the concentration of attention on that concept in the poem. The use of some formal unitary repetitions such as suffix and conjunction repetition in the middle of the string has been effective in the emergence of internal harmony between strings.

The textual repetitions in Mete's 42 poems, which spread the repetition to the whole line or segment, have created a harmony and a semantic harmony in the poems in which it is included. The fact that some strings or strings that make up the textual repetition contain different form units within themselves played a role in enriching the expression. These repetitions also help keep repeating episodes in mind.

Keywords: linguistics, phraseologism, repetition, Ömer Lütfi Mete, Gülce

Öz: Edebî metinlerin ana malzemesi dildir. Metinde yer alan her türlü olay, olgu, durum, düşünce vb. dil vasıtasıyla ortaya konur. Dolayısıyla bir metni anlamak için öncelikle onun dilini anlamak gerekir. Bu amaçla ortaya çıkan kuramlardan biri olan değiş bilim, her türlü edebî metnin dilini anlamak, çözümlmek ve yorumlamak için önemli bir araçtır. Metinlerin düzenleniş biçimi, amacı ve gerçeklikle olan ilişkisi kendi dil özelliklerini belirler. Şiirde alışılmamış bağdaştırma, sapma, eğretileme gibi kullanımlar şiir dilini diğer türlerin dillerinden ayırır; şiir dilinin anlaşılmasını daha güç hale getirir. Bu nedenle değiş bilim incelemelerinde ağırlık, şiir diline verilmiştir. Değiş bilim, metinleri dil ve anlam açısından inceler. İnceleme sırasında koşutluk, yineleme, önceleme ve sapma olmak üzere dört ölçüt kullanır. Bunlar arasında yineleme, bir veya birden fazla dizelerde belirli parçaların tekrarına dayanır ve daha çok şiirin yapı özellikleriyle ilgilidir. Türk şiirinin her döneminde kullanılan yinelemeler, şairlere ahenk ve ritim konusunda önemli imkânlar sağlar. Bu çalışmada, farklı türlerde verdiği eserlerle Türk edebiyatında önemli bir yer edinen Ömer Lütfi Mete'nin şiirleri yinelemeler açısından ele alınmıştır. Yinelemeler, dil bilim terminolojisindeki adlandırılmalarıyla kullanılmış; ses bilimsel, anlam bilimsel, biçim birimsel ve metinsel yinelemeler başlıkları altında incelenmiştir. Yapılan çalışmada, şairin, tüm şiirlerinde yinelemelere başvurduğu, hatta şiirlerinin çoğunda birden fazla yineleme türünü bir arada kullandığı anlaşılmıştır. Fakat, çalışmada yineleme örneklerinin tamamına yer vermek mümkün olmadığından her yineleme türünden en fazla üç örnek vermekle yetinilmiştir. Verilen örnekler, sanatçının 2018 yılında yayımlanan *Gülce* adlı şiir kitabından alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: dil bilim, değiş bilim, yineleme, Ömer Lütfi Mete, Gülce

Giriş

Edebî metinler; dil, yapı, içerik gibi birçok ögenin bir araya gelmesiyle oluşur. Dil, bu ögeler arasında üzerinde durulması gereken önemli noktalardan biridir. Çünkü "... edebî metin; herhangi bir duygu, düşünce, hayal, intiba ve olayın dil vasıtasıyla, ama edebîlik değerine hâiz bir biçimde ifadesinden oluşan söz ve söylem bütünüdür." (Çetişli, 2006: 80). Dolayısıyla edebî nitelik gösteren bir metni anlayabilmek için ilk olarak o metinde kullanılan dili anlamak gerekir. Buradan hareketle dil bilimciler, dile çeşitli açılardan yaklaşan ve dili farklı metotlarla çözümlmeye çalışan birçok kuram geliştirmiştir. Bu kuramlardan biri de değiş bilimdir.

"Değiş bilim, 20. yüzyılın ikinci yarısında dil bilim, yazın ve yazın eleştirisinden ayrı bir bilim dalı olarak gelişmesine karşın, bu dallarla sıkı sıkıya ilgili olup, aslında Klasik Çağlar ve Orta Çağ'dan beri söz biliminin bir bölümü olarak sürdürülegelen bir bilim koludur. ... Yazınsal yapıtlardaki dil kullanımları, günlük dildekilerden ayrı olduğu için bazı değiş özellikleri gösterirler. Değiş bilim de bu değiş ve biçim özelliklerini dil bilimsel yönlerden inceler. ... yazar ya da şairin değiş özellikleri konusunda bir yargıya varmaya çalışır." (Özünlü, 2001: 30-31).

Değiş bilim; koşutluk, yineleme, önceleme ve sapma olmak üzere dört ölçüt üzerine kuruludur. Özünlü, bu ölçütleri yapı ve anlatım ölçütleri olarak iki gruba ayırır. Koşutluk ve yinelemeyi birer yapı ölçütü olarak görür ve eserin dil ve kurgusuyla ilişkilendirir. Önceleme ve sapmayı ise eserde, anlam ve duygu açısından anlatım ölçütleri olarak nitelendirir (Özünlü, 1990: 85).

Metinlerin düzenleniş biçimi, amacı ve gerçeklikle olan ilişkisi kendi dil özelliklerini belirler. Korkut'a göre şiir, biçimsel ve anlatımsal özellikleri nedeniyle diğer yazın türlerinden ayrılır. Yinelemeli, ritimli ve kesintili anlatım biçimiyle düzyazı türlerinden farklılaşır (Korkut, 2005: 103). Somuncuoğlu, bu farklılaşmayı imge kullanımına bağlar. Ona göre şiir dilini düzyazı

dilinden ayıran en belirgin öge, çağrışım değerleriyle yüklü olan imgelerdir (Somuncuoğlu, 2021: 237). Akay ise bu konuda alışılmamış bağdaştırma, aktarma, sapma, cinaslı ögelerden yararlanma gibi kullanımlara dikkat çeker (Akay, 1996: 20). Bu kullanımlar, şiir dilini diğer türlerin diline göre daha karışık, anlaşılması güç hale getirir. Bu nedenle deyiş biliminde öncelik şiir dili incelemelerine verilmiştir (Özünü, 2001: 31).

Hayal gücü, düşünme biçimi, estetik tarz gibi öğelere bağlı olarak her yazarın dil kullanımı birbirinden farklılaşır. Bu fark şiir dilinde daha da belirgin hale gelir.

“Şiir dili, günlük dilin sahip olduğu imkânları genişletir, kuvvetlendirir ve bir nizama sokar. ... büyük ölçüde anlam yükleri fazla olan kelimelere ehemmiyet verir. Yalnız dış alemdeki eşyayı göstermekle kalmaz; yazarın tavrını, ruhunu ve iç alemini de yansıtır.” (Akay, 1989: 201-202). Şiir dili, yazı dilinde sayfalarca sürececek bir anlatımı bir veya birkaç dizede vermek zorunluluğuna sahiptir. Bu nedenle şair, kullandığı sözcüklere yeni anlamlar ve çağrışım değerleri kazandırmak; sözcükleri belirli ilişkiler içerisinde bir araya getirmek mecburiyetindedir. Şairin anlatım gücü ve başarısı burada ortaya çıkar.

“Hiç şüphesiz, edebi dilin oluşumunda kullanılan dilin (ses parçalarının; harf, hece ve kelime uyumunun) ses ve müzikalite bakımından da birbirine yakışması büyük bir önem taşır. Bu konuda, ahenk ve ritim meselelerinin çeşitli boyutlarıyla irdelenmesi gerekir.” (Önal, 2008: 29). Ahenk ve ritim, şiirin yüzey (dış) yapısını oluşturan önemli öğelerdir. Ahenk, “üslubun bir niteliği olarak şiir ve nesirde kelime ve cümlelerin, adeta bir mûsiki tesiri yapacak şekilde art arda getirilmesi ile sağlanan uyumdur.” (Yetiş, 1988: 516). Ritim ise “... şiirdeki ses, hece ve kelimelerin belli sayıda öbikleşmeleriyle, vurgulu ve vurgusuz uzun ya da kısa hecelerin düzenli dizilişleriyle sağlanır.” (Macit, 2004: 69). Şiirlerinde ahenk ve ritmi sağlamak isteyen şairler ölçü, uyak, yineleme gibi çeşitli tekniklerden yararlanır. Çalışmamızın çıkış noktasını oluşturan yineleme, bir veya birden fazla dizede belirli parçaların tekrarına dayanır. Türk şiirinin her döneminde kullanılan yinelemeler, şairlere ahenk ve ritim konusunda önemli imkânlar sağlar. Oluşturduğu ritimle şiire estetik açıdan güzellik katar. Şiirin yapısına düzgünlük kazandırır. Şiirde akıcılığı sağlar ve şiiri oluşturan sözlerin akılda kalmasına yardımcı olur.

“Bir edebi eserde muhtevadan ayrı olarak şekli veya şekle gereken ehemmiyeti vermeksizin muhtevayı anlayabilmek düşüncesi bir hayalden ibarettir. Bir şiirde muhtevayı, yani şiirin gerçekleştirdiği özü küçümserseniz şekli, şekle önem vermezsek muhtevayı anlayamayız. Çünkü, bir şiirin manası, sadece ve sadece o şiiri meydana getiren kelimelerde ifadesini bulur. Bir başka deyişle, muhteva şekilden, şekil de muhtevadan doğmaktadır.” (Akay, 1989: 204).

Bir ses, ek, sözcük, sözcük öbeği, dize ya da bölüm biçiminde oluşturulabilen yinelemeler; şiirin tamamında farklı veya benzer biçimde kendisine yer bulabilir. Şiirde böylesine geniş bir biçimde yer bulabilen yinelemelerin, yapısal özellikleri aşarak şiirin derin yapısına yani içeriğine nüfuz etmesi kaçınılmazdır:

“Dil ve yazın birbiriyle sürekli etkileşim içinde bulunduğundan, yinelemelerde bazen yazınsal nitelikler baskın çıkarak engin anlamsal özellikler verir, bazen de dil bilimsel nitelikler baskın çıkarak deyişsel değerler taşır. Bu yüzden yinelemeler deyiş biliminde (Stylistics) hem dil bilim hem de yazın konusu olarak incelenmektedir.” (Özünü, 2001: 128).

Çalışmamıza konu olan Ömer Lütfi Mete (1950 -2009); senaryo, deneme, roman, öykü, şiir gibi alanlarda eserler vererek Türk edebiyatında önemli bir yer edinmiştir. Şiirlerini *Gülce* adlı eserinde bir araya getiren Mete'nin, “Leyla Bahsi”, “Dünya Bahsi” ve “Mevla Bahsi” adlarıyla üç bölüme ayırdığı eserinde 82 şiir bulunmaktadır. Şiirlerine içerik olarak bakıldığında şairin milli ve tasavvufi kişiliğinin şiirlerine yansıdığı görülmektedir. Din, tasavvuf, milli duygular, aşk, anne sevgisi, toplumsal eleştiri şiirlerinin başlıca konularıdır. Mete 19 şiirini dörtlük, 3 şiirini beyit nazım birimiyle oluşturmuş; 19 şiirinde hece ölçüsünü kullanmıştır. Bunlar arasında Halk şiirinde

fazla rastlamadığımız 9'lu, 10'lu, 12'li ve 13'lü kalıplar dikkat çekicidir. Diğer şiirlerini serbest ölçüyle kaleme alan Mete, dil yönünden sadeliği seçmiştir. Birçok şiiri bestelenmiş ve çeşitli televizyon dizilerinde kullanılmıştır.

Çalışmamızda, Ömer Lütfi Mete'nin şiirleri, içerdiği yinelemeler açısından ele alınacaktır. Öncelikle, farklı türdeki yinelemelerin Mete'nin kaç şiirinde yer aldığı tespit edilecektir. Daha sonra, Mete'nin şiirlerinde yer alan bu yinelemelerin, Mete'nin şiirine yapı ve anlam açısından nasıl etki ettiği örneklerle ortaya konulmaya çalışılacaktır. Özelliklerine göre farklı adlar alan yinelemeler, dil bilim terminolojisindeki adlandırılmalarıyla kullanılacak; ses bilgisel, anlam bilimsel, biçim birimsel ve metinsel yinelemeler olmak üzere dört başlık altında incelenecektir.

Yaptığımız araştırma, bir şair olarak Mete'nin üslubunun biçimlenmesinde, yinelemelerin büyük bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Tüm şiirlerinde yinelemelere başvuran şairin, bir şiirde hatta bazen bir dizide birden fazla yineleme türünü bir arada kullandığı görülebilmektedir. Ancak, çalışmamızda yineleme örneklerinin tamamına yer vermek mümkün olmadığından her yineleme türünden belirgin bir veya birkaç örnek vermekle yetinilecektir.

Vereceğimiz örnekler, Mete'nin Timaş Yayınları tarafından 2018 yılında yayımlanan *Gülce* adlı eserinden alınmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

1. Ses Bilgisel Yinelemeler

Seslerin şiir içinde düzenli veya düzensiz bir biçimde yinelenmesine dayanan ses bilgisel yinelemeler, şiir diline müzikal bir yapı kazandırarak şiirin anlaşılmasına ve akılda kalmasına önemli katkıda bulunur (Özünlü, 2001: 116). Yinelemelerin en küçük birimi sayılan ses yinelemeleri için günümüzde aliterasyon ve asonans terimleri kullanılmaktadır. Bir veya birkaç dizide aynı ünsüzlerin yinelenmesine aliterasyon, aynı ünlülerin yinelenmesine asonans denmektedir. Yaptığımız araştırma, Ömer Lütfi Mete'nin şiirlerinde ses bilgisel yinelemelerden yararlandığını ortaya koymaktadır. Bu durumu iki şiir üzerinden örnekleyelim:

“Yaraydın gönül yaraydın
Her yer karanlık, yâr aydın
Hem ilaçtın hem yaraydın
Sırrımı deşip yaraydın
Yaraydın gönül yaraydın
Yaram yârimdir
Yârim yaramdır
Azığım zehir
Bineğim gamdır
Yaram yârimdir
Yârim yaramdır” (Mete, 2018: 26)

Yâr şiirinden alınan bu dizelerde /a/ sesi 31, /r/ sesi 26, /y/ sesi 23, /ı/ sesi 17, /m/ sesi 14, /d/ sesi 13, /i/ sesi 11, /n/ sesi 10 kez yinelenmiştir. “Şiir dili üzerinde çalışma yapanlar, bu ses yinelemelerinin şiirde yansıtılmak istenen konuya ya da imgeye uygun seslerin seçildiğini varsaymaktadır.” (Boztaş, 1994: 175). Yinelenen “a, r, y” sesleri, şiirin adındaki “yâr” kavramını ses açısından oluşturmakla birlikte duygu değeri açısından içeriğe de uygun düşmektedir. Şiirlerde bazı seslerin diğerlerinden daha fazla kullanılmasında belirli birimlerin (sözcük, biçim birim,

tamlama vb.) yinelenmesinin payı büyüktür (Aksan, 2016: 207). Bu örnekte “a, r, y” seslerinde sözcük (yara/yâr) yinelemelerinin; “ı, m, d, i, n” seslerinde ise genel olarak ek yinelemelerinin ses bilgisel yinelemelere zemin hazırladığı görülmektedir.

“Sana gelemem gülüm gelemem
Sarpa sardım kendi izlerimden
Kement taksan bile çekilemem
Düne çivilendim gözlerimden
Sana gelemem gülüm gelemem
Gülün bittiği yerde
İşkencem perde perde
İçerdeyim içerde” (Mete, 2018: 35)

Gülün Bittiği Yer şiirinin bu bölümünde /e/ sesi 37, /m/ sesi 19, /l/ sesi 12 kez yinelenmiştir. “Şiir metninde ses denkliliği dediğimiz ses birimsel yapının incelenmesi, derin yapıdaki anlamı ortaya çıkarabilme açısından önemlidir.” (Durmuş, 2006: 278). Bil- tasvir fiilinin olumsuz yapısında kullanılan -AmA eki, birinci şahıs -m ekini de yanına alarak şiir boyunca 12 kez yinelenmiştir. Şiirde, kişinin içinde bulunduğu çaresizlik anlatılır. -AmA ekinin ana işlevi de bu çaresizliği, güç yetmezliği anlatmaktır. Dolayısıyla bu ek, şiirde ses açısından bir ahenk oluşturmanın yanı sıra şiirin anlamını da kuvvetlendirmektedir.

2. Anlam Bilimsel Yinelemeler

“Yazın yapıtlarını okur ve incelerken yapıtı önce anlamak, sonra da yorumlamak çok önemli olduğundan şair ve yazarlar, yapıtlarında anlama dayalı çeşitli yapılar kullanmışlardır.” (Özünü, 2001: 124). Bunlardan biri olan anlam bilimsel yinelemeler, art arda gelen dizelerde aynı seslerden oluşan ama farklı anlamlara gelen sözcüklerin kullanılmasıyla meydana gelir. Mete’nin 5 şiirinde yer verdiği anlam bilimsel yinelemelerin en belirgin örnekleri *Şehidin Destanı*’nda yer almaktadır:

“Al beni, al **al beni**
Nur yüzün, gök alnın boyadı **al beni**
Cennet tanıdım bağrındaki **al beni**
Öcün sorayım da şehidim **al beni**
Al beni, al **al beni**
...
Yüreğim, **kor yüreğim**
Pir yandı bir daha sönmez **kor yüreğim**
Kim demiş haini canda **kor yüreğim**
Yedi kat yerin dibine **kor yüreğim**
Yüreğim, **kor yüreğim**
...
Özüm özüm **kanayan**
Özümün özü bu girdapta **kanayan**

Sen asıl yâr için akmayan **kana yan**

Oyar o gözü kim bakar bu **kana yan**

Özüm özüm **kanayan**

...

Yakın ha **candan yakın**

Kardaş bil şehidimi öz **candan yakın**

Bugün sana tatlı gelen **candan yakın**

Sönmesin bu ak ateş, tâ **candan yakın**

Yakın ha **candan yakın**" (Mete, 2018: 55-58)

Mete'nin, ilhamını milli duygulardan alarak yazdığı şiir, coşkulu söyleyişle ön plana çıkmaktadır. Söyleyişteki coşkunluğun şiddeti yinelemeler vasıtasıyla artırılmıştır. Anlam bilimsel yinelemelerin adeta bir amaç haline geldiği şiirde, dize sonlarındaki sözcük ve söz öbeklerinin farklı anlamlara gelecek biçimde yinelendiği, hatta bu yinelemelerin çift anlamlılığı da aşarak kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanım, şiiri anlamlandırma aşamasında okuyucunun dikkatinin canlı kalmasını sağlamakta; şiirin kurgusunda ve ahenginde önemli rol oynamaktadır.

Yalan Dolan şiirinde de benzer bir kullanım göze çarpmaktadır:

"Dinle neyim

Bu kıyamette sen sūr

Ben ölüm **dinleneyim**

Bir ilahide mahsur

Gaipten **dinleneyim**

Dinle neyim" (Mete, 2018: 92)

3. Biçim Birimsel Yinelemeler

Şiir dilinde en çok tercih edilen yineleme çeşididir. Özellikle sözcük ve sözcük öbeklerinin tekrarı biçiminde oluşturulan bu yinelemeler, şiirde anlamı kuvvetlendiren ve ritim yaratan kullanımlar olarak dikkat çekmektedir. Mete, tüm şiirlerinde bu yinelemelerden yararlanmışır. Biçim birimsel yinelemeler, Mete'nin şiirlerinde ön yineleme, art yineleme, zıt koşut yineleme, kıvrımlı yineleme, tırmanma, çapraz yineleme, ikizleme, çok ekli yineleme, ek yinelemesi, zıt yapılı yineleme, koşut yineleme, bağlaç yinelemesi, çaprazlama ve art arda yineleme biçiminde görülmektedir.

3.1. Ön Yineleme

Dizelerin baş tarafındaki sözcüklerin ya da sözcük öbeklerinin yinelenmesiyle yapılır. Mete'nin 24 şiirinde kullandığı ön yinelemeler, incelenen eserde çeşitli biçimlerde ve anlamlı kaynaşmış olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ön yinelemeler, genellikle tek sözcük biçimindedir:

"Gözüme bağlı mendil

Ben kırk kere İsmail

Babam İbrahim değil

Babam ortada mutlak

Babam adil**Babam** katil” (Mete, 2018: 46)

Şairin ünlü şiirlerinden biri olan *Üç Ayak Bir Şafak* şiiri, bestelenmiş ve çeşitli dizelerde kullanılmıştır. Ününü, konusundan ve konuya yaklaşımından alan şiir, alegorik yapısıyla ön plana çıkmaktadır. 12 Eylül Olayları sırasında, dönemin devlet yönetiminin kararıyla idam edilen milliyetçi gençlerin hikâyesini, babanın öz evlatlarına kıyması şeklinde ele alan şiirde, “babam” sözcüğü devleti simgelemektedir. Şair, ön yineleme yoluyla baba -devlet- kavramını vurgulayarak dönemin devlet yönetimine olan sitemini dile getirmiştir. “Babam” sözcüğünün peş peşe 4 kez yinelenmesini, şairin yaşanan duruma karşı içinde bulunduğu ruh halinin, isyanının ve dinmeyen öfkesinin bir tezahürü olarak düşünebiliriz.

Sözcük öbeği biçiminde ön yinelemeler de bulunmaktadır:

“**Sarı gül** Rize’min şiiri

Sarı gül gençliğimin şehri

Sarı gül yirmi senem

Sarı gül can efsanem

Sarı gül gitarlı kız

Sarı gül hatırlı hız

...

Sarı gül bitmez bir dönem

Bahar sarı, kışlar sarı, yazlar sarı

Sarı gül yanık teranem

Sarı gül sinemdir

Efsanemdir” (Mete, 2018: 19)

Her dönem şiirinde örneğine sıkça rastladığımız memleket sevgisi ve özlemi, Mete’nin bu şiirinde kendini göstermektedir. “Mete gençliğindeki özlemini, yarım kalmış aşkını, yaşamını, geçmişte kalışını...” (Kahveci, 2019: 225) ön yinelemeler yardımıyla yansıtmıştır. Şiirin adında da geçen “sarı gül” öbeğinin, şiirin tamamında 20 kez yinelenmesi vurgunun bu söz öbeğinde toplanmasını sağlamıştır. Şiir boyunca kâh güneşe, kâh yanık bir ezgiye, kâh güzel bir kadına benzetilen sarı gül’le kastedilenin ne olduğu şiirin daha ilk dizesinde belirtilmiştir. *Sarı gül gençliğimin şehri / Sarı gül yirmi senem* dizeleri 20 yaşında memleketi Rize’den ayrılıp İstanbul’a giden şairin otobiyografik özellik gösteren dizeleridir. Bu ayrılığın aktarımında, halk arasında ayrılığı simgelediği düşünülen sarı gül’ün kullanılması da bu anlamda manidardır.

Ön yinelemelerin bir çeşidi de bölüm başlarında yapılan yinelemelerdir. Dört bölükten oluşan *İkircik* şiirinde her bendin başında “saki” sözcüğünün yinelenmesi ve bu yolla ahenk yaratıldığı görülmektedir:

“**Saki!** Tadım yoksa sebep

...

Saki! Sen aklıma tatil

...

Saki! Bu böyle gitmesin hep

...

Saki! Bu şarap ne misil” (Mete, 2018: 153)

3.2. Art Yineleme

Art yineleme, dize sonlarındaki sözcüklerin veya sözcük öbeklerinin yinelenmesidir. Bu yineleme, ritim vermenin yanında yinelenen sözcüğün anlamını pekiştirmek ve vurgulamak için de kullanılır (Özünlü, 2001: 118). Ön yinelemenin tersi olarak nitelendirebileceğimiz art yinelemeleri, Mete'nin 36 şiirinde görmekteyiz.

Art yinelemeler, genellikle tek sözcük biçiminde karşımıza çıkmaktadır:

“Uçurumun kenarındayım Hızır

Civan **hazır**

Divan **hazır**

Ferman **hazır**

Kurban **hazır**

...

El **etmez**

Gel **etmez**

Gülce'm uzaktan dolanır

Uçurumun kenarındayım Hızır

Gülce bir davet

Mecaz **değil**

Maraz **değil**

Gülce bir afet

Peri **değil**

Huri **değil**

Gülce beyaz sihir” (Mete, 2018: 11-12)

Gülce şiiri, art yinelemelerle örülmüş bir şiirdir. Şair, şiirin farklı yerlerinde bu yinelemelerden yararlanarak akıcı bir üslup oluşturmuştur. Bu yinelemelerin anlamsal boyutundan da yararlanan şair, *Civan hazır / Divan hazır / Ferman hazır / Kurban hazır* dizeleriyle Hz. İbrahim'i andıran bir teslimiyet, bir boyun eğiş çizer. *El etmez / Gel etmez / Gülce'm uzaktan dolanır* dizelerinde ise divan şiiri mâşuklarına has bir tutum, bir umursamazlık söz konusudur.

Yeşilçiçek & Gök, *Gülce* şiirinin tasavvufi bir anlayışla oluşturulduğunu kabul etmiş ve yorumlamalarını bu doğrultuda yapmıştır (Yeşilçiçek & Gök, 2019: 169). Kahveci ise Mete'nin bu şiiri, üniversitede beraber okuduğu Gülce adındaki bir kız arkadaşı için yazdığını ifade etmektedir (Kahveci, 2019: 212). Şiirin “Leyla Bahsi” bölümünde yer alması, Kahveci'yi destekler niteliktedir. Gülce'nin mecaz, peri ya da huri olmadığının “değil” art yinelemeleriyle vurgulanmasıyla belki de bu gerçeğin okuyucuya sezdirilmesi amaçlanmıştır.

Modern şiirde, art yineleme için dizelerin peş peşe gelmesi durumu göz ardı edilebilmekte, bölüklerin sonundaki sözcükler de yinelenmektedir (Özünlü, 2001: 119).

“Allah'ım toptan sıyrır **beni**

...
 Yeter artık, sen buyur **beni**
 ...
 Kopar, kendine ayır **beni**
 ...
 Bir sensin adil, kayır **beni**
 ...
 Kadir sofranda doyur **beni**
 ...
 Var dostlarına duyur **beni**” (Mete, 2018: 117-118)

Dörtlükler biçiminde oluşturulan *İmdat* şiirinde, her dörtlüğün son dizesinin sonunda “beni” sözcüğüyle art yineleme yapılmıştır. Bu yinelemelerin yapıldığı dizelerde bir dua durumu göze çarpmaktadır. “... bu şiirinde şair bir mücrim edası ile yardım diler ve dua eder. Şiirin her dörtlüğünün sonunda bir yakarış mısrası ile karşılaşılıyor olmamız bu anlamda önemlidir.” (Gök, 2019: 173). Her dörtlüğün sonunda farklılaşarak yinelenen bu durum, şairin duyurmak istediği anlamın şiddetini artırmakta, şiirin geneline yayılan bir ahenk yaratmaktadır. Başlıktaki “ımdat” söylemi, bu yinelemelerle anlam olarak desteklenmektedir.

Art yineleme, sözcük öbeği biçiminde de olabilmektedir. Aşağıdaki örnekte, anlamın ikileme yoluyla açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu tarz kullanım, iletinin vurgusunun artırılarak daha net bir biçimde ortaya konulmasını sağlamaktadır:

“Hiç dolmaz **yalan dolan**
 Şehir bir kuru kemik
 Üç öğün **yalan dolan**
 İkiyüzlü incelik
 Tokluğum **yalan dolan**” (Mete, 2018: 91)

3.3. Koşut (Paralel) Yineleme

Ön yineleme ve art yinelemenin aynı bölükte kullanılmasıyla yapılan yinelemedir. Ön ve art yinelemeleri birçok kez kullanan Mete, bu ikisinin birleşiminden doğan koşut yinelemeleri sadece 1 şiirinde kullanmıştır:

“Bu yosma sana yâr olmaz
 ...
 Bu yosma tövbekâr olmaz” (Mete, 2018: 42)

Hazer şiirinden alınan bu dizelerde “bu” sıfatının yinelenmesi, dikkati, işaret ettiği özneye çekmekte; “olmaz” fiilinin yinelenmesi, özneye ilgili varılan yargı konusunda bir kararlılık durumu sağlamaktadır.

3.4. Kıvrımlı Yineleme

Bir dizedeki son sözcüğün bir sonraki dizenin başında tekrarlanmasıyla oluşan yineleme türüdür. Bu yineleme, Mete’nin 3 şiirinde görülmektedir.

Yâr şiiri, kıvrımlı yinelemelerin kullanıldığı en belirgin örnektir. Bu örnekte, şiir boyunca düzenli bir biçimde ilerleyen kıvrımlı yinelemelerin, şiire ritmik bir hava katmakta olduğunu ve şiirin akılda kalıcılığını kuvvetlendirdiğini görmekteyiz:

“Yaraydın gönül yaraydın

Her yer karanlık yâr aydın

Hem ilaçtın hem yaraydın

Sırrımı deşip **yaraydın**

Yaraydın gönül yaraydın

Yaram yârimdir

Yârim **yaramdır**

Azığım zehir

Bineğim gamdır

Yaram **yârimdir**

Yârim yaramdır” (Mete, 2018: 26)

Şiirde, anlamın özellikle iki sözcük etrafında toplandığı anlaşılmaktadır. “Yara” ve “yâr” kavramları kıvrımlı olarak yinelenerek bu iki kavram arasında anlamsal bir bağ yaratılmıştır. Yârin yara (dert) olması ve bu yarayı yâr edinmek, divan şiirinde örneklerine sık rastlanan bir durumdur. Fuzûlî'nin *Âşıkun derdine derman itseler bîmâr olur* (Tarlan, 2018: 207) ve Taşlıcalı Yahyâ'nın *Gönül eğlencesidir âdem olana gam-ı 'ışk* (Çavuşoğlu, 1977: 410) dizeleriyle Mete'nin *Yaram yârimdir/Yârim yaramdır* dizeleri arasında anlamsal bir paralellik söz konusudur. Dolayısıyla biçimsel olarak modern bir görüntü çizen şairde, konunun ele alınışı açısından divan şiiriyle yer yer yakınlaşma görülmektedir, diyebiliriz.

3.5. Tırmanma

Sözcükleri, sözcük öbeklerini ya da tümceleri gittikçe artan önem sırasına göre yerleştirme biçiminde yapılan bir yineleme türüdür (Özünü, 2001: 120). Daha çok nesir dilinde kullanılan bu yinelemelerin örneklerine Mete'nin 2 şiirinde rastlanmaktadır:

“Kentbey seçilmiş köy cuntaları

Sökülüyor

Dökülüyor

Yakılıyor şehrin tahtaları

Emlak mezhebinin softaları

Hor bakıyor

Kor Bakıyor

Yakılıyor şehrin tahtaları (Mete, 2018: 95)

Şiirlerinde, tanıklık ettiği birçok toplumsal problemi dile getiren Mete, yukarıda bir bölümünü verdiğimiz *Şehrin Tahtaları* adlı şiirinde şehirlerdeki betonlaşma sorununa bir eleştiri getirmiştir. Bu vahim durumu, tırmanma özelliğinden yararlanarak aşama aşama aktarmış; giderek artan bir duygu yoğunluğuyla dramatik bir etki yaratmaya çalışmıştır.

Aşağıdaki örnekte ise gittikçe artan bir nicelik söz konusudur:

“Tank geçmişe benzer âşıklar yatağı

Kucaklardan bir nesil göç gider

Bir gider, iki gider, üç gider” (Mete, 2018: 49)

3.6. Çapraz Yineleme

Bir bölümde art arda gelen iki dizenin başka bir bölümde yer değiştirmesiyle oluşan yinelemedir. Mete'nin bu yinelemeleri sadece 2 şiirinde kullanması, bunun bir anlatı özelliği olmaktan çok bir tesadüf olduğu fikrini düşündürmektedir.

Gülce ve *Sarı Gül*, bu yinelemelerin görüldüğü şiirlerdir:

“Uçurumun kenarındayım Hızır

Güzelliğin zulme çaldığı sınır

...

Güzelliğin zulme çaldığı sınır

Uçurumun kenarındayım Hızır” (Mete, 2018: 12-13)

“Sarı gül yirmi senem

Sarı gül can efsanem

...

Sarı gül can efsanem

Sarı gül yirmi senem” (Mete, 2018: 19)

3.7. İkizleme

Bir dize içinde aynı sözcüğün tekrarıyla oluşur. İkizlemeler, şiirde anlamı kuvvetlendiren ve ahengi artıran bir yapıya sahiptir. Mete, ikizlemelerin bu yapısından 53 şiirinde yararlanmışır.

İkizlemeler, sözcük ve sözcük öbeği biçiminde karşımıza çıkmaktadır:

“**Mekân o mekân** hey koçum, **zaman o zamandı**

Mülküm deniz

Türküm deniz

Yüreğim **dalga dalga**, başım **duman dumandı**” (Mete, 2018: 101)

İkizlemelerin; dizenin başına, ortasına ve sonuna yayıldığı görülmektedir. İlk dizede yinelemeyi oluşturan “mekân” ve “zaman” kavramları, şiire bir hikâye havası katmış; dördüncü dizedeki ikizlemeler de kişinin içinde bulunduğu sıkıntılı durumu ortaya koymuştur. Ayrıca, dize sonlarındaki “zaman zamandı / duman dumandı” ikizlemelerinin uyak ve redifle oluşturdukları uyum, şiire ses yönünden güç kazandırmıştır.

“**Hey dedim, hey esef dağı, esef dağı**

Nedir yurdunda bu cehennem konağı

Baktı gözüme serdar, **baktı baktı**

Beni bir çağın sırrına bıraktı” (Mete, 2018: 48)

Esef Dağı şiiri hem ikizleme sayısı hem de ikizlemeyi oluşturan sözcükler açısından güzel bir örnektir. Şiirin bu bölümünde ünlem, eylem ve sözcük öbeği biçiminde üç farklı ikizlemeye yer verilmiştir. “Hey” sözcüğü, özneyi hedef alan bir seslenme ögesidir. İki kez yinelenmesi özneyi ilgi çekici hale getirmiştir. İlk dizedeki “esef dağı” ikizlemesinin kendi içinde virgüllerle ayrılması, bu yinelemelerin vurgusunu artıran bir etmen olmuştur. “Baktı” eyleminin yinelenmesi ise eylemin bir süre devam ettiğini belirten bir süreklilik durumu oluşturmaktadır.

3.8. Çok Ekli Yineleme

Aynı sözcük köküne farklı yapım ve çekim ekleri getirilerek yapılan yineleme türüdür. Mete'nin 16 şiirinde görülen çok ekli yineleme, şiirin anlamsal, görsel ve ritimsel bir zenginlik kazanmasında önemli rol oynamaktadır.

“**Avcıdır** yârim

Avına kıyamaz, **ava** âşık

Ne etimi ister ne derimi

Arzusu kalemimde sarmaşık

Ellerimden yazar kaderimi

...

Avcıdır yârim

Avlağa çeker beni, kaçış yok” (Mete, 2018: 139)

Av şiirinden alınan bu dizelerde, kendini *ava*, *yârini* *avcıya* benzeten şair, *av* sözcüğünü çok ekli bir biçimde yineleyerek şiirde anlamsal bir bütünleşme sağlamıştır.

“Çıktım artık yoldan, çekildim kutbuna

Dert olmaya dertsin ya Tanrı güzeli

Keyfimin kâhyası olmak derim buna

Seni gördüm görelî

Ne **senden** gayrı var ne **sen** gibi

Aşkıma mukayyet ol Yarabbi

Seni gördüm görelî, **seninle** tekim

Güzel tanımam artık ben, güzel de kim” (Mete, 2018: 142-143)

İçten bir anlatımın dikkat çektiği *Tanrı Güzeli* şiirinde, sevdiğine “sen” diye hitap eden Mete, bu sözcüğü farklı eklerle yineleyerek hem şiire bir ritim kazandırmış hem de sözcüğün anlam değerinin artmasına imkân sağlamıştır.

3.9. Ek Yinelemesi

Aynı eklerin farklı sözcüklerle kullanılması sonucu oluşan yinelemelerdir. Mete'nin en sık kullandığı yineleme çeşidi olan ek yinelemesi, 66 şiirde çeşitli biçimlerde karşımıza çıkmaktadır.

Ek yinelemesi genellikle dize sonlarında görülmektedir:

“Tamamdır bu bağda hasret ikmal**imiz**

...

Isırgan devri başlatır vebal**imiz**

...

Sağır sultan sarayında ikbal**imiz**

...

Hüsran sabıkamız, kasvet eşkal**imiz**

...

Hayatı üflemeğe yok mecal**imiz**

...

Tamamdır bu bağda vuslat ihmal**imiz** (Mete, 2018: 90)

Altı beyitten oluşan *Cezir* şiirinde, her beytin ikinci dizesinin sonunda **-(İ)mİz** birinci çokluk iyelik ekinin kullanıldığını görmekteyiz. Birbirinden farklı sözcüklere getirilerek yinelenen bu ek, şiirde ritimsel bir ahengin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Dize başlarında da ek yinelemesi yapılmıştır:

“Yılan sürerken zirvemizde beylik

Biz konamaz bir bölük kartal idik

Havamız hicran

Yuvamız hicran

Davamız hicran

...

Ne bilirdik sadakat intihar imiş yalnız

Nankörlük kovulmuş cehennemden yıldız yıldız

Yükler fesat

Kökler fesat

Gökler fesat” (Mete, 2018: 52)

Dize sonlarında “hicran” ve “fesat” sözcüklerinin yinelenmesi yoluyla art yineleme yapılırken dize başlarındaki ek yinelemeleriyle şiirin ahengi bir kat daha artırılmıştır. Bu durumun aynı şiir içinde birden fazla yapılması bilinçli yapıldığının göstergesidir.

Ek yinelemelerinin dize başında, ortasında ve sonunda birlikte kullanıldığı da görülmektedir:

“Alay etmek bazen yamyamcasına

Sahte tanrıları ısırarak diş diş

Sataşmak atasına, amcasına

Ne tatlı bir savaş ne kutsal bir iş

Saldırmak kapısına, bacasına

Karısına, kocasına

Cahiline, hocasına” (Mete, 2018: 72)

Şiirde sürekli yinelenerek adeta bir hakimiyet kuran **-(s)I** iyelik ve **-(n)A** hal eki, şiirin ahengini zirveye çıkarmıştır. Farklı öğelere getirilen bu ekler, bahsedilen eylemlerden etkilenen öğeleri bir çatı altında toplamayı başarmıştır.

3.10. Zıt Yapılı Yineleme

Art arda gelen tümceler içinde sözcüklerin zıt dil bilgisel özelliklerle kullanılmaları biçiminde yapılan yineleme türüdür (Özünü, 2001: 120). Bu tür kullanımlar aşırı duyguların ya da durumların anlatımına imkân sağlar (Kıran & Kıran, 2016: 433). Zıt yapıyı yinelemeyi Mete'nin sadece 2 şiirinde görmekteyiz:

“Seni gördüm görelî ters yüz olmuşum

Dolmuş boşalmışım, boşalmış dolmuşum

Aklarım kara şimdi, karalarım ak

Ve hiçbirî yok, hiçbirî olmayacak” (Mete, 2018: 142)

Peş peşe sıralanan iki dizede sözcüklerin zıt bir biçimde yer değiştirdiği görülmektedir. Bu tür yinelemelerin şiirin anlamında bir zıtlık yaratması, ortaya farklı anlamlar çıkarması olasıdır. Fakat burada, böyle bir durumdan söz etmek mümkün değildir. Şair, “dolmak-boşalmak/ak-kara” kavramlarını ilk dizedeki ters yüz olma durumunu desteklemek için bir araya getirmiş, şiirin anlam bütünlüğünü bu biçimde sağlamaya çalışmıştır.

Dinlence, zıt yapıyı yinelemenin görüldüğü diğer şiirdir:

“Uzun uzun uzansam divana

Yazsam okusam, okusam yazsam

Biri devamlı çay verse bana

Kâh bir çocukluk etse de kızsam” (Mete, 2018: 112)

3.11. Zıt Koşut Yineleme

Bir dize ya da bölüm başındaki sözcük veya sözcük öbeklerinin aynı dize ya da bölüm sonunda yinelenmesi olayına zıt koşut yineleme denir (Özünü, 2001: 119). Bu yineleme, Mete'nin 10 şiirinde görülmektedir.

Çatışma şiirinde iki yerde zıt koşut yineleme yapılmıştır:

“**Neden** hep böyledir, **neden**

İlla kendi kendime belayım

Sen ve bin tane gene **sen**

Terk saatleri benim balayım

Gerekçem aykırı

Kelepçem aykırı” (Mete, 2018: 74)

Kendisiyle çatışma halinde olduğunu gördüğümüz şair, ilk dizede bu durumun “neden”ini sorgulamakta, bunu yaparken de zıt koşut yinelemeden yararlanmaktadır. Şairin içinde bulunduğu durumun nedeni olan “sen” de üçüncü dizede yine zıt koşut yineleme biçiminde ortaya çıkmaktadır.

“Avcıdır yârim

Avlağa çeker beni, kaçış yok

Pusu kurmaz, kendisi tek **pusu**

Bir ok öldürür, diriltir **bir ok**

Yayındadır ruhumun tapusu” (Mete, 2018: 139)

Av şiirinden alınan bu dizelerde hem sözcük hem de sözcük öbeği biçiminde zıt koşut yinelemeler kullanıldığı görülmektedir. Yinelemeyi oluşturan sözlerin şiirin başlığı olan “av” kavramıyla ilgili olduğu açıktır. Şair, vurgulamak istediği anlamı zıt koşut yinelemeler yardımıyla ortaya çıkarmaya çalışmaktadır.

3.12. Bağlaç Yinelemesi

Bu yineleme, sözcükler arasında bilinçli olarak gerek aynı türden gerek başka türden birçok kez bağlaç kullanmak biçiminde yapılmaktadır. Ritim ve anlam ayrımı verme konusunda bağlaç yinelemeleri önemli roller üstlenebilmektedir (Özünlü, 2001: 117). Bağlaç yinelemesi, Mete'nin 5 şiirinde görülmektedir. Bu yinelemelerin şiirin müzikal ritmine ve iletmek istediği anlama katkılarının olduğu örnek şiirler üzerinden görülebilmektedir.

Mete'nin şiirlerinde farklı biçimlerde karşımıza çıkan bağlaç yinelemeleri, genellikle dize başlarında yapılmaktadır. *Had* şiirinde yinelenen “kâh ... kâh” bağlacı, ihtimal olan durumları ve sahip olunan özellikleri ortaya koymak için kullanılmıştır:

“Senin gaddar yapın için

Yaprağın buseleri

Kâh ıslaktan

Kâh sıcaktan

Toprağın buseleri

Kâh odaktan

Kâh dudaktan” (Mete, 2018: 77)

Bağlaç yinelemelerinin dize ortalarında yapıldığı da görülmektedir. *Annem* şiirinde “de” bağlacı, eş görevli ögeler arasında paralel bir biçimde yinelenmiştir. Şiiri oluşturan dizeler arasındaki bu uyumluluk, şiire etkileyici bir ahenk kazandırmış; şiirin akılda kalıcılığını kuvvetlendirmiştir.

“Benim annem yüz lisan bilir

Yüzü **de** güzel

Her bedende bir insan bilir

Sözü **de** güzel

Özü **de** güzel

Benim annem yüz lisan bilir

...

Benim annem yüz can kuşanır

Yüzü **de** melek

Her birinde bir ömür yaşanır

Sözü **de** melek

Özü **de** melek

Benim annem yüz can kuşanır” (Mete, 2018: 107)

Aşağıdaki örnekte ise “ne ... ne” bağlacı hem dize başlarında hem de dize içinde yinelenmiştir. Anlamsal olarak artık yapılamayacak işlerin sıralanmasını sağlayan bu bağlaç, kendisinden sonra gelen sözcükler arasında “hiçbirisi” bağıntısı kurarak şiirdeki anlamin olumsuzluğunu pekiştirmektedir:

“Anam tatlı da açmıyor artık

İşi yok

Aşı yok

Ne su taşır

Ne çamaşır

Ne bulaşık **ne** sökük **ne** yırtık” (Mete, 2018: 108)

3.13. Çaprazlama

Art arda gelen tümceler içinde dil bilgisel yapıların zıt özelliklerle kullanılmaları biçiminde yapılır. Çaprazlama içinde bulunduğu tümcelerden sonraki tümceler içinde zıt yapılı tümcelerle kullanılması açısından zıt yapılı yinelemeye benzer ama çaprazlama da yinelenen sözcük olmadığından bu özelliği zıt yapılı yinelemeye benzemez. Bu yineleme karşıt tezi kuvvetlendirmek için yapılır (Özünlü, 2001: 121). Çaprazlama, Mete'nin 26 şiirinde görülmektedir.

“**Gidene söven**

Geleni öven

Garibi döven

Güçlüyü seven

...

Yarına safra

Vurguna şifre

Zengine sofrası

Yoksula tafra” (Mete, 2018: 69-70)

Olmaz Olsun adlı şiirden alınan bu dizelerde çift yönlü bir çaprazlamadan bahsedebiliriz: Bir taraftan zıt anlamlı “gelen-giden / zengin-yoksul” sözcükleriyle çaprazlama yapılırken diğer taraftan aslında zıt anlamlı olmayan ancak şiirde birbirinin zıttı gibi kullanılan “söven-öven / garip-güçlü” sözcükleriyle çaprazlama yoluna gidilmiştir. “Giden, garip, yoksul” terazinin bir kefesinde; “gelen, güçlü, zengin” diğer kefesinde yer almaktadır. İçinde yaşadığı topluma karşı derin bir duyarlılığa sahip olan Mete, çağın insanların gelenin, güçlünün ve zengininin yanında yer alması karşısındaki rahatsızlığını çaprazlama yoluyla etkili bir biçimde dile getirmekte, okuyucuyu konu üzerinde düşündürmeye çalışmaktadır.

Mete'nin hayatıyla ilgili yapılan araştırmalar¹ onun ilk çocukluk döneminden itibaren annesiyle güçlü bir duygusal bağının olduğunu göstermektedir. Mete, 22 yaşındayken annesini kaybeder. Bu acı olay Mete'de derin yaralar açar. Bu durum elbette ki şiirlerine de yansır. Aşağıda bir bölümünü verdiğimiz *Veda Sahneleri* şiiri, şairin, annesinin ölümü üzerine yaşadığı duygulanmaları yansıtmaktadır:

¹ Kahveci (2019), Gök (2016).

“En son ümide izin biter
 Abdest alır babam
 Yatsı kılınır, Yasin biter
 Anam artık kavram
 Anamın yüzü mehtap mehtap
 Şekli **var**, hazzı **yok**
 Anamın sözü kitap kitap
 Dili **var**, ağzı **yok**
 Anamın özü bitap bitap
 Eli **var**, nabzı **yok**” (Mete, 2018: 111)

Şiirde bir anlatım özelliği olarak çeşitli yinelemeler ön plana çıkmaktadır. Mete, annesinde olan/olmayan nitelikleri, bir çaprazlama örneği olarak “var-yok” sözcükleriyle ortaya koymaktadır. Bu iki kavramın aynı sayıda ve biçimde kullanılması şiirde yapısal bir düzen sağlamıştır. “Anam/ın” sözcüğüyle yapılan ön yinelemeler, doğal olarak anlamın bu kavramda yoğunlaşmasına yol açmıştır. Dize sonlarındaki “mehtap mehtap / kitap kitap / bitap bitap” ikizlemeleri ise şiirin ahengini artırmaktadır.

3.14. Art Arda Yineleme

Bir dize ya da bölükte aynı sözcük veya sözcük öbeğinin yinelenmesine dayanan art arda yineleme, Mete'nin 5 şiirinde görülmektedir.

Aşk Olsun şiiri baştan sona art arda yinelemelerle örülmüştür:

“Aşk olsun diye var **olduk**
 Yaşar **olduk**, koşar **olduk**
 Coşar **olduk**, taşar **olduk**
 Rüzgâr **olduk**, bahar **olduk**
 Efkâr **olduk**, esrar **olduk**
 ...
 Aşk olsun diye yaş **olduk**
 Talaş **olduk**, faraş **olduk**
 Oynaş **olduk**, kaynaş **olduk**
 Kardeş **olduk**, sırdaş **olduk**
 Sarhoş **olduk**, ayyaş **olduk**” (Mete, 2018: 158-159)

Aşk, tarih boyunca şiirin vazgeçilmez temalarından biri olmuş; farklı kalemlerde varlığını güçlü bir biçimde sürdürmüştür. Hatta birçoklarına göre şiir, aşk üzerine kurulmuştur. Aşk, yapıcı ve yıkıcı birçok duyguyu içinde barındırır. Kişiyi tüm yönlerden kuşatır. Değiştirici/dönüştürücü etkisiyle kişinin hayatını biçimlendirir. Aşka düşen, kendini aşka adar. “Aşk Olsun” diye halden hale girer.

Şiirde, insanoğlunun aşk uğruna büründüğü hallerin sıralandığını görmekteyiz. Tüm bu haller, art arda 18 kez yinelenen “olduk” fiiline bağlanmaktadır. Bu yinelemelerin şiire ritim ve

ahenk kattığı açıktır. Buna ilave olarak “a, ş, r” sesleriyle ses bilgisel yinelemelerin oluşturulması, şiirin ritim ve ahengini bir ileri noktaya taşımaktadır.

Benzer bir kullanım *Varsa Yoksa* adlı şiirde de görülmektedir:

“Güzel **dolu**, âlem **dolu**

Havva **dolu**, Âdem **dolu**

Her yer **dolu**, her dem **dolu**

Boşluk senin yüreğinde” (Mete, 2018: 137)

4. Metinsel Yinelemeler

Metinsel yinelemelerde bir veya birden fazla dizinin aynen veya küçük değişikliklerle yinelenmesi görülür. Halk şiirinde, özellikle de türkülerde sıkça kullanılan bu yineleme türüne Mete, 42 şiirinde yer vermiştir. Şiiri anlam ve ahenk açısından etkileyen metinsel yinelemeler, incelenen eserde bir dizinin aynen yinelenmesi, dizedeki bir sözcüğün değiştirilerek yinelenmesi ve birden fazla dizinin aynen yinelenmesi biçiminde karşımıza çıkmaktadır:

“Çöl vaktime kar yağıyor, kar, kar, kar

...

Çöl vaktime kar yağıyor, kar, kar, kar

...

Çöl vaktime kar yağıyor, kar, kar, kar

...

Çöl vaktime kar yağıyor, kar, kar, kar

...

Çöl vaktime kar yağıyor, kar, kar, kar” (Mete, 2018: 15-17)

Beş bentten oluşan *Bir İçim Tufan* şiirinde “Çöl vaktime kar yağıyor, kar, kar, kar” dizesi her bendin başında aynen yinelenmektedir. Aynı dizede “çöl-kar” sözcükleriyle zıt yapıyla yineleme ve “kar” sözcükleriyle de ikizleme yapılmıştır. Aynı dize içerisinde birden fazla yineleme çeşidinin kullanılması, ahenk yaratma ve anlatımı renklendirme açısından şaire büyük kolaylık sağlamaktadır.

“Öz dilinin üstünde adam

Öz dilinin üstünde herif

Öz dilinin üstünde mehdi

Öz dilinin üstünde sapık

Öz dilinin üstüne eyvah” (Mete, 2018: 79-80)

Lafazan şiiri beş dörtlükten oluşmaktadır. Her dörtlüğün ilk dizesi metinsel yinelemeye örnektir. Ancak her seferinde dize sonlarındaki sözcüğün değiştiği görülmektedir. Her dörtlükte anlamın farklı bir kavrama yüklenmesi, konu üzerinde farklı açılarla düşünülmesini sağlamaktadır.

“Kuduza pençe

Taşa kelepçe

Villaya peçe

Konduya kepçe

Bu çağın düzeni

Bu çağın düzeni

Olmaz olsun

Alçağın düzeni

...

Koltuklar beleş

Kuzgunlara leş

Yiğide kalleş

Kahpeye kardeş

Bu çağın düzeni

Bu çağın düzeni

Olmaz olsun

Alçağın düzeni” (Mete, 2018: 69-70)

Mete'nin bazı şiirlerinde birden fazla dize aynen yinelenmiş, vurgu birden fazla dizeye yayılmıştır. Dört bentten oluşan *Olmaz Olsun* şiirinde ilk bendin sonundaki dört dize, diğer bentlerin sonunda da aynı biçimde yer almaktadır. “Mete, yaşadığı maddi alemin gerçeklerine ve bu gerçeklerin sürüklediği, yozlaştırdığı insan iradesine tepki gösteren bir reaksiyonerdir.” (Kahveci, 2019: 199). İnsanlığa ait bazı gerçeklere karşı duyulan öfke, yinelenen bu dizeler vasıtasıyla yansıtılmaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, *Gülce* şiir kitabının yinelemeler açısından taranmasıyla oluşturulmuştur. Yinelemeler, Mete'nin şiirlerinde bazen ses biçiminde, bazen sözcük sonlarına gelen ekler biçiminde, bazen de sözcük, sözcük öbeği, dize ya da bölüm biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Bu yinelemelerin yapısal düzen sağlama, ahenk ve ritim oluşturma, vurguyu güçlendirme, akılda kalmayı kolaylaştırma, anlamı ortaya çıkarma ve pekiştirme gibi birçok açıdan şairin şiirlerine etki ettiği verilen örneklerden anlaşılmaktadır.

İncelenen tüm şiirlerde yineleme türlerinden en az birine rastlanmıştır. Bu durum, yinelemelerin Mete'nin üslubunda ne denli bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Öyle ki bazı şiirleri, baştan sona farklı türdeki yinelemelerle örülüdür. Mesela, *Şehidin Destanı* adlı şiirde 12 yineleme türü birden yer almaktadır. Mete, 2 dize ve 8 sözcükten oluşan *Ön Sızı* şiirine bile iki farklı yineleme sığdırmıştır.

Yinelemeler, oluşum özelliklerine göre ses bilimsel, anlam bilimsel, biçim birimsel ve metinsel yinelemeler başlıkları altında incelenmiştir.

Ses bilgisel yinelemeler, kullanıldıkları belirgin örneklerde asonans ve aliterasyon gibi öğeleri içine alarak şiirin ritmik yapısına katkı sağlamakta kalmamış; şiirin içeriğine uygun seslerin yinelenmesiyle de şiirde ses-anlam ilişkisinin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Ses bilgisel yinelemelerin oluşumunda genel olarak ek ve sözcük yinelemeleri etkili olmuştur.

Mete'nin 5 şiirinde görülen anlam bilimsel yinelemeler, özellikle *Yâr* ve *Şehidin Destanı* adlı şiirlerde birden fazla yerde kullanılarak bu şiirlerin ahenklerinin yaratılmasında ve kurgularının biçimlenmesinde ana öge olmuştur. Ayrıca, anlam bilimsel yinelemelerin varlığı, şiirlerde dilin anlam boyutunu öne çıkarmış; ses bilgisel yinelemelerde olduğu gibi ses-anlam ilişkisinin kurulmasına yardımcı olmuştur.

Farklı oluşum biçimlerine sahip olan biçim birimsel yinelemelerin, incelenen tüm şiirlerde kullanıldığı tespit edilmiştir. Hatta, 82 şiirin 80'inde birden fazla biçimbirime rastlanmaktadır. Böylesine yoğun bir kullanıma sahip olan biçim birimler, buldukları şiirlerin ahenk ve anlamı üzerinde farklı etkiler bırakmıştır. Biçim birimler, şiirde ahenk ve ritim oluşturmanın yanında şiirin toplumsal konulardaki duyarlılıklarını vurgulama, anlam bütünlüğü sağlama, farklı kavramlar arasında ilgi kurma gibi işlevlerle karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında anlamı ortaya çıkaran, etkileyen, güçlendiren bir kullanım olarak da dikkat çekmektedir. Aynı kavramların şiir içinde belirli aralıklarla yinelenmesi, şiirde dikkatin o kavram üzerinde toplanmasına zemin hazırlamıştır. Ek ve bağlaç yinelemesi gibi bazı biçim birimsel yinelemelerin dize ortalarında da kullanılması, dizeler arası iç uyumun ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Mete'nin 42 şiirinde yer alan metinsel yinelemeler, yer aldığı şiirlerde genel olarak şiirin tümüne yayılan bir ahenk ve anlamsal bir uyum yaratmıştır. Metinsel yinelemeyi oluşturan bazı dize veya dizelerin kendi içinde farklı biçim birimleri barındırması, anlatımın zenginleştirilmesinde rol oynamıştır. Bu yinelemeler, yinelenen bölümlerin akılda kalmasına da yardımcı olmaktadır.

Kaynakça

- Akay, H. (1989). *Cenab Şehabeddin'in şiirleri üzerinde bir araştırma* [Doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akay, H. (1996). Dilin dili ve şiirin dili. *İlmi Araştırmalar*, 2, 13-28.
- Aksan, D. (2016). *Şiir dili ve Türk şiir dili*. Bilgi Yayınevi.
- Boztaş, İ. (1994). Metindilbilim açısından şiir. *Dilbilim Araştırmaları*, 5, 171-194.
- Çavuşoğlu, M. (1977). *Yahyâ Bey Divanı*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Çetişli, İ. (2006). Edebiyat eğitiminde "edebi metin" in yer ve anlamı. *Milli Eğitim Dergisi*, 34(169), 75-84.
- Durmuş, M. (2006). Sesbirim-anlambirim arasındaki ilişkiler düzeyi ve Melih Cevdet Anday'ın şiirlerinde sesbirimsel yinelemeler. *Hürriyet Gösteri*, 278, 76-80.
- Gök, H. H. (2016). *Ömer Lütfi Mete'nin hayatı, sanatı ve eserleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kahveci, H. (2019). *Psikobiyografik açıdan Ömer Lütfi Mete'nin hayatı* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kıran, Z. & Kıran, A. (2013). *Dilbilime giriş*. Seçkin Yayınları.
- Korkut, E. (2005). Şiir dili ve bir çözümleme örneği: Tanpınar, "Ne İçindeyim Zamanın". *Türkbilig*, 9, 103-112.

-
- Macit, M. (2004). *Divân şiirinde âhenk unsurları*. Kapı Yayınları.
- Mete, Ö. L. (2018). *Gülce*. Timaş Yayınları.
- Önal, M. (2008). Edebi dil ve üslûp. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 36, 23-47. <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat749>
- Özünü, Ü. (1990). Klasik sözbilimin deyişbilimdeki uzantıları. *Dilbilim Araştırmaları*, 1, 85-94.
- Özünü, Ü. (2001). *Edebiyatta dil kullanımları*. Multilingual.
- Somuncuoğlu Özot, G. (2021). İmge ormanından matrise sözcükten anlama şiir dilinin aurası. *Erciyes Akademi*, 35(1), 235-244.
- Tarlan, A.N. (2018). *Fuzûlî Divanı şerhi*. Akçağ Yayınları.
- Yeşilçiçek, V. & Gök, H. H. (2019). Gazeteci, roman-öykü yazarı, senarist kimliklerinin yanı sıra mistik bir şair olarak: Ömer Lütfi Mete. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 160-175.
- Yetiş, K. (1988). "Ahenk". TDV İslam Ansiklopedisi. 1, 516.